

ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОКА І МОЛОКОПРОДУКТІВ: АНАЛІЗ І ПЕРСПЕКТИВИ

А.М.Желєзняк, здобувач

Львівський державний аграрний університет

Вступ. Молочна промисловість України — одна з провідних галузей агропромислового підкомплексу. Від її розвитку залежить не лише збалансованість харчування пересічного українця, але і добробут сільської родини. Це пояснюється тим, що навряд чи знайдеться в кожному селі багато сімей, які не мають в своєму підсобному господарстві хоча б однієї корови. З другого боку закупівельна, а досить часто і роздрібна ціна 1 літра молока значно нижча за вартість пляшки мінеральної води. А це автоматично робить молоко одним з тих стратегічних продуктів, які разом з “дешевим” хлібом та картоплею не дають пропасти з голоду найбільш вразливим верствам населення.

Світове виробництво молока постійно зростає. Його обсяги в 2002 році наблизились до позначки 600 млн. тонн [1]. За прогнозами ця тенденція збережеться і надалі. В Україні ситуація на ринку молока не така втішна. За статистичними даними, торік вироблено вдвічі менше молока, ніж в 1990 році, та на 3,4 відсотки менше, ніж позаторік (в тому числі в сільськогосподарських підприємствах — на 22,8 відсотки). Останніми роками лише третина від усього молока надходить на промислову переробку, тоді як в Європейському Союзі цей показник становить 96 відсотків. Однак в цих умовах молокозаводам вдалося збільшити ресурси молока для переробки за рахунок поліпшення організації його закупівлі, зокрема в населення. У зв'язку із сказаним вище особливої актуальності набуває питання дослідження ринку молока та молокопродуктів.

Обговорення проблеми. Ринок молока і молокопродуктів майже у всьому світі є предметом особливої уваги держави і посиленого державного регулювання. Пряма державна підтримка виробництва молока в нашій країні існувала до 1993 року, її питома вага в закупівельній ціні молока становила від 28 відсотків

у 1970-му до 78 відсотків у 1990 році. На даний час ринок молока важливіший більше переробним підприємствам, яким необхідна сировина для виробництва, ніж нашій державі. Про це свідчить і чимало видань, пов'язаних з агропромисловим підкомплексом, де велику увагу приділяють ринку зерна, цукру, олійним культурам, виробництву спирту, а молоко, тваринництво відходить на задній план.

Проблемами цієї галузі займаються такі вчені та економісти як Бутенко М., Бондаренко В., Карликов Д., Крисанов Д., Шевельова С. та багато інших.

Виробництво молока у більшості регіонів в 2003 році зменшилося на 8,1-9,6% (Харківська, Черкаська, Дніпропетровська, Київська, Херсонська області) і лише в господарствах семи областей збільшилося на 0,3-2,6%. Перше місце по виробництву молока посідає Львівська область, яка у 2002 році виробила 1061,5 тис. тонн, що становить 7,5% від загального виробництва молока. Лідером по виробництву продукції з незбираного молока у 2002 році була Харківська область з показником 180 тис. тонн, або 15,3% від загального обсягу виробництва.

Змінилась структура виробництва молочної продукції за видами. Так, за період з 2000 по 2002 роки виробництво продукції з незбираного молока в перерахунку на молоко зросло на 68,5%, в тому числі незбиране молоко — на 80,2%, кисломолочна продукція — 63,2%, сметана — 26,5%, сир кисломолочний незбираний — 8,5%. Виробництво знежиреної молочної продукції в перерахунку на знежирене молоко зросло на 8,5%. В виробництві сухого незбираного молока, сухих вершків та сумішей спостерігався спад, що становив 26,2% за період з 2001 по 2002 роки. Виробництво жирних сирів за аналізований період зросло на 91,1%.

Реалізація молока та молочних продуктів сільськогосподарськими підприємствами за січень — вересень 2003 року по Україні становила 1599,7 тис. тонн або 77,4% до січня — вересня 2002 року. За цей же період середня ціна реалізації зросла на 28,6% і в вересні 2003 року становила 664,4 грн за т. Спад реалізації спостерігався по всіх областях. В Львівській області, яка у 2002

році була лідером по виробництву молока, станом на 1 вересня було продано 18,1 тис. тонн або 72,3% проти показника минулого року і якщо порівнювати ці цифри до лідера – Київської області, то співвідношення становитиме 1:9. Виникає ситуація, коли виробляємо найбільше, продаємо найменше (позаду по продажі лише Івано-Франківська та Чернігівська області). За таких умов, коли згідно офіційних статистичних даних молоко зникає “невідомо куди”, молокопереробним підприємствам досить важко визначити місткість вітчизняних ринків та спрогнозувати обсяги виробництва на перспективу.

Великою проблемою України залишається постійне скорочення поголів'я ВРХ. Так, у 2003 році в порівнянні з попереднім по всіх категоріях господарств кількість корів зменшилася на 1017 тис. голів або 10,4%, що становило 8808 тис. голів проти 24,6 млн. голів у 1990 році. В тому числі в сільськогосподарських підприємствах – на 964 тис. голів або 21,1%, господарств населення – 1,1%. Виробництво молока, починаючи від 1995 року було збитковим (–13,8% у 2002 році), тому не дивно, що молочне скотарство занепадає. А якщо до цього всього додати незбалансованість кормового раціону, занепад племінної справи, недотримання санітарних умов, то з'являються сумніви щодо якості молока, яке йде на реалізацію, а від нього відповідно залежить і якість молокопродуктів та можливість виходу молокопереробних підприємств на зовнішні ринки. Так, молокопереробні заводи Волинської області, які постійно нарощують темпи виробництва, змушені закупляти молоко не те що в сусідніх районах, але і областях. Мережа таких заготівельних пунктів фактично охопила сусідні Рівненську, Львівську, Тернопільську області. При цьому транспортні витрати, які підприємство несе в процесі заготівлі сировини, збільшуються і в результаті страждають як виробники молока, так і молокопереробні заводи. Для перших зростання транспортних затрат заготівельників досить часто призводить до зниження ціни на молоко, адже 0,55-0,6 грн за 1 літр молока є надто мало. З другої сторони, зростання радіусу заготівлі молока обернено пропорційно відображається на його якості, а таке молоко, наприклад, для виробництва твердих сирів уже не придатне.

Споживання молока та молочних продуктів на душу населення в Україні коливається в межах від 300,9 кг (Івано — Франківська область) до 146,8 кг (Луганська) і в середньому по Україні у 2002 році становило 225,3 кг проти 373,2 кг у 1990 році при науково обґрунтованій нормі 380 кг [6]. Лідерами по споживанню виступають всі області західного регіону, притому що схід “пасе задніх”. Враховуючи цей факт, можна сміливо стверджувати про наявність ще недозаповненої ніші на ринку молока в східному регіоні, яку можуть використовувати молокопереробні підприємства надалі.

Позитивні тенденції спостерігаються і сьогодні, коли рівень заробітної плати по Україні зростає і за останні роки вітчизняні товаровиробники фактично відвоювали споживачів у західних експортерів. Адже були часи, коли в Львівську область, яка є лідером по виробництву молока, частину молокопродукції експортували з сусідньої Польщі (тверді сири, сметану, йогурти тощо). Однак рівень споживання в загальному залишається недостатнім. По-перше, накопичення капіталу відбувається в основному в великих містах, жителі яких купують молокопродукти або в великих супермаркетах і при цьому є потенційними споживачами для молокозаводів, або на місцевих ринках, фінансуючи в кращому випадку окремі підсобні господарства, в гіршому — перекупників молочної продукції. При цьому молочний підкомплекс, а особливо тваринництво, втрачає значну частину коштів. По-друге, значна кількість жителів України проживає в маленьких містечках, селищах, селах і займається особистим підсобним господарством. Вироблене молоко досить часто використовується лише на потреби сім'ї і не реалізовується молокозаводам або на ринку. Як результат, село споживає лише ту продукцію молокопереробки, яку не в змозі виробити, купуючи лише тверді сири, йогурти, масло, і то в незначних об'ємах.

При такому низькому рівні споживання молочних продуктів у країні значна частина їх експортується. Це зумовлено насамперед низькою купівельною спроможністю більшості населення України. Так, середньостатистичний європеєць споживає за рік близько 17 кг сиру, українець — 2 кг. Тим часом у 2003 році з нашої країни експортовано понад 60 тис. тонн цієї продукції, при тому, **Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 2, т.2, 2004**

що в 2003 році до 40% продукції у перерахунку на молоко реалізовували на експорт. Експорт масла склав 18,5 тис. тонн — в 1,4 раза більше, ніж попереднього року, сиру відповідно — 59,4 тис. тонн із зростанням в 1,7 раза, сухих молочних продуктів — до 80% [4]. Основним імпортером молочної продукції є Росія. Щодо експорту в 2004 році, то передбачаються невтішні прогнози. І це при цьому, що аналізи звітних даних за кілька років та купівельної спроможності населення дозволяють зробити висновки про те, що внутрішній ринок не в змозі спожити всю вироблену в країні молочну продукцію. У зв'язку з цим, враховуючи зміни в законодавстві Росії, вступ Польщі до ЄС нашій державі слід приділяти більшу увагу регулюванню внутрішнього ринку молока.

Висновки. Молочний сектор України знаходиться не в найкращому стані. І хоча спостерігаються позитивні тенденції в переробці молока, молокопереробним підприємствам не під силу розв'язати проблеми галузі в цілому. Держава повинна взяти під контроль ринок молока, обмеживши дії посередницьких організацій по закупівлі молока та реалізації готової продукції, а також торговельних націнок. Це дозволить дещо знизити ціну на молокопродукти, що призведе до збільшення купівельної спроможності населення. А як показало дослідження, є перспективи зростання споживання молока на душу населення в середньому на 100 кг за рік, що автоматично призведе до збільшення обсягу ринку молока та молокопродуктів, виробництво якого має бути поставлене на промислову основу.

Державі необхідно розробити комплексні коротко- та довготермінові програми розвитку молочної галузі. Участь у розробці цих програм мають взяти провідні вчені, практики, фахівці, які виробили б оптимальне співвідношення сил на ланках виробництво — переробка — реалізація при гнучкій ціновій політиці. Тому перспектив та напрямків дослідження ще достатньо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Світовий ринок молока і Україна// Пропозиція. – 2002. – №7. – С.106-108.
2. Крисанов Д.Ф. Економіко – екологічні проблеми харчової промисловості України/ Відг. ред. акад. УАН В.М. Тригобчук. – К.:І-т екон. НАН України, 2002. – 247с.

3. М. Бутенко. Як поповнити молочні ріки?// Урядовий кур'єр. – №59 від 30 березня 2004.

4. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу/ Монографія. – Тернопіль: Збруч, 2001. – 408с.

5. Статистичний щорічник "Сільське господарство України" за 2002 рік /Державний комітет статистики України: Під загальним керівництвом Ю.М.Остапенчука. – К.:2003.-319с.

6. В. Бондаренко. Шлях до СОТ вимагає поліпшення роботи //Урядовий кур'єр. – №20 від 3 лютого 2004 року.

УДК 631.14:636.4

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ УКРАЇНИ

***Б.М.Замкевич**, кандидат технічних наук, доцент
Білоцерківський державний аграрний університет*

Багатство кожної країни визначається ступенем використання наявних виробничих ресурсів (трудові ресурси, основні виробничі засоби і капітал), кліматичними умовами, технологією виробництва, комутаційно-інформаційними ресурсами. Зважаючи на те, що природно-кліматичні умови для конкретного регіону протягом тривалого часу можна вважати сталими і в умовах сучасних трансформацій України технології виробництва і комутаційно-інформаційні ресурси не зазнають широкомасштабних змін, головним чинником економічних процесів є виробничі ресурси.

Індикатором економіки є ВВП. Отже, можна вважати, що ВВП і ступінь використання виробничих ресурсів характеризують економічний стан економічної системи. Відомо, що обсяг виробничих ресурсів і ВВП представляються у грошовій формі. Залежно від застосованих грошових одиниць динаміка змін виробничих ресурсів і ВВП проявляються по-різному. Грошове відображення макроекономічних показників залежить від суб'єктивної політики банківських систем, а тому не може бути використане при їх порівняльному в часі аналізі. На рисунку 1 наочно показано суттєві відмінності динаміки ВВП в карбованцях (гривнях) і в доларовому виразі.